MAŁGORZATA WOJNAROWSKA 20.02.2019

Uczniowskie projekty edukacyjne w 8-letniej szkole podstawowej

Praca metodą projektu stosowana jest w szkołach od lat 90. ubiegłego wieku i znalazła już stałe miejsce w szkolnej rzeczywistości. Co o realizacji projektów edukacyjnych w szkole podstawowej mówi nowa podstawa programowa?

Tak było

Z dniem 1 września 2010 roku weszły w życie przepisy, zgodnie z którymi uczniowie gimnazjum realizujący ówczesną nową podstawę programową mieli **obowiązek** realizacji projektu edukacyjnego[1] (#_ftn1). **Ranga projektu znacznie wówczas wzrosła – zaangażowanie ucznia w jego realizację wpływało na ocenę zachowania, a udział w projekcie oraz jego temat odnotowywano na świadectwie ukończenia gimnazjum.** Nowe zapisy nałożyły na gimnazja konieczność stworzenia uczniom warunków do realizacji projektów edukacyjnych, w szczególności:

- uwzględnienia w kryteriach oceny zachowania ucznia, zawartych w ocenianiu wewnątrzszkolnym, udziału ucznia w realizacji projektu edukacyjnego;
- określenia przez dyrektora szkoły w porozumieniu z radą pedagogiczną szczegółowych warunków realizacji projektu edukacyjnego.

W związku z tym gimnazja musiały znowelizować statuty w części dotyczącej zasad oceniania zachowania oraz poinformować uczniów i rodziców o ustalonych w szkole warunkach realizacji projektu edukacyjnego.

Reakcje nauczycieli na tę zmianę były rozmaite. Choć projekt był wcześniej znany, z pewnością nie realizowano go powszechnie. Niektórzy nauczyciele byli bardzo zaawansowani w pracy z uczniami tą metodą i bez trudu sprostali wymogom nowego rozporządzenia. Inni projekt znali tylko ze słyszenia lub literatury metodycznej, zaś własnych doświadczeń w tym względzie nie mieli. Musieli szybko tę lukę nadrobić, aby móc pracować z uczniami w nowy sposób. Ogromnie wzrosło wówczas zainteresowanie szkoleniami na temat projektu – zarówno w aspekcie metodycznym, jak i organizacyjnym. Były one organizowane centralnie przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w ramach projektu *Wdrażanie podstawy programowej* oraz przez inne ośrodki doskonalenia na terenie całego kraju.

Od tamtych zmian minęło 7 lat. Realizacja projektów wpisała się na stałe w życie gimnazjów, nauczyciele nabrali wprawy. Jednak reforma edukacji spowodowała, że te szkoły powoli znikają z naszej rzeczywistości, a powracają 8-letnie szkoły podstawowe.

Realizacja projektów uczniowskich w nowych szkołach podstawowych

Nowe rozporządzenie w sprawie oceniania nie zawiera zapisu o obowiązku realizacji projektu w szkole podstawowej, jak to było w przypadku gimnazjów[2] (#_ftn2). Czy to oznacza, że uczniowie szkół podstawowych nie będą mieć szansy na taki sposób pracy i projekt zniknie ze szkół?

Niedawno wprowadzona nowa podstawa programowa[3] (#_ftn3) akcentuje tę metodę w sposób wyjątkowy. **W preambule podstawy projektowi poświęcono sporo uwagi – w kilku akapitach opisano jego znaczenie dla rozwoju ucznia oraz podano pewne rozwiązania organizacyjne. Żadna inna metoda pracy nie została aż tak dowartościowana.**

Wskazano umiejętności, kompetencje i postawy przydatne w dorosłym życiu, jakie uczeń może rozwijać dzięki realizacji projektu, takie jak: komunikacja, współpraca w grupie, przedsiębiorczość i kreatywność:

> *Duże znaczenie dla rozwoju młodego człowieka oraz jego sukcesów w dorosłym życiu ma nabywanie kompetencji społecznych, takich jak komunikacja i współpraca w grupie, w tym w środowiskach wirtualnych, udział w projektach zespołowych lub indywidualnych oraz organizacja i zarządzanie projektami. Zastosowanie metody projektu, oprócz wspierania w nabywaniu wspomnianych wyżej kompetencji, pomaga również rozwijać u uczniów przedsiębiorczość i kreatywność oraz umożliwia stosowanie w procesie kształcenia innowacyjnych rozwiązań programowych, organizacyjnych lub metodycznych*[4] (#_ftn4).

Autorzy dostrzegli więc w projekcie szansę na realizację działań innowacyjnych w szkole, wprowadzanie nowatorskich, niekonwencjonalnych rozwiązań. Podkreślili też możliwość: rozwijania uczniowskiej samodzielności i brania odpowiedzialności za własne uczenie się, planowania i organizowania tego procesu, autorefleksji nad swoimi działaniami i budowania poczucia własnej wartości. Zaakcentowali również umiejętności składające się na szeroko pojętą współpracę w grupie (komunikowanie się, aktywne słuchanie, wspólne rozwiązywanie problemów) oraz znaczenie projektu dla integracji zespołu klasowego.

> *Metoda projektu zakłada znaczną samodzielność i odpowiedzialność uczestników, co stwarza uczniom warunki do indywidualnego kierowania procesem uczenia się. Wspiera integrację zespołu klasowego, w którym uczniowie, dzięki pracy w grupie, uczą się rozwiązywania problemów, aktywnego słuchania, skutecznego komunikowania się, a także wzmacniają poczucie własnej wartości. Metoda projektu wdraża uczniów do planowania oraz organizowania pracy, a także dokonywania samooceny*[5] (#_ftn5).

Cytowane fragmenty preambuły wskazują na najcenniejsze walory metody projektu – możliwość rozwijania licznych umiejętności oraz kompetencji kluczowych[6] (#_ftn6)**.** Żadna inna metoda nie daje tylu możliwości w tym względzie, co projekt. Żadna też nie daje uczniom aż tak wiele samodzielności w działaniu – począwszy od wyboru tematu, poprzez planowanie i organizowanie działań, ich realizację, aż po prezentację efektów i refleksję nad podjętymi działaniami.

Preambuła podstawy programowej zawiera także wiele wskazówek organizacyjnych dotyczących realizacji uczniowskich projektów. Mogą one mieć charakter przedmiotowy lub ponadprzedmiotowy i angażować rodziców oraz interesariuszy z lokalnego środowiska. **Uczniowie mogą je realizować indywidualnie i zespołowo.** To zmiana – obowiązkowy projekt gimnazjalny musiał mieć charakter zespołowy. To oczywiście nie wykluczało dotąd możliwości realizacji projektów indywidualnych, ale nie mogły być one wpisane na świadectwie:

> *Projekty swoim zakresem mogą obejmować jeden lub więcej przedmiotów. Pozwalają na współdziałanie szkoły ze środowiskiem lokalnym oraz na zaangażowanie rodziców uczniów. Projekty mogą być wykonywane indywidualnie lub zespołowo*[7] (#_ftn7).

Oczywiście projekt zespołowy ma wiele dodatkowych walorów i warto, by uczniowie go realizowali. W dorosłym życiu umiejętność współpracy będzie im bardzo przydatna. Projekt indywidualny nie stoi w opozycji do zespołowego – realizowany samodzielnie świetnie może zafunkcjonować na przykład jako jedna z metod rozwijania uczniowskich uzdolnień.

Podobnie jak w gimnazjum, uczniowie szkoły podstawowej mają realizować projekt przy wsparciu nauczyciela – opiekuna. **Daje to nauczycielowi szansę na indywidualizowanie pracy i różnicowanie wymagań od uczniów.** To bardzo ważny aspekt pracy projektowej. Długo pokutował mit, że projekty są raczej dla uczniów zdolnych. A przecież każdy, także uczeń o mniejszym potencjale, może w działaniu projektowym znaleźć dla siebie obszar. Czasem wręcz dopiero wtedy odkrywa swoje mocne strony i predyspozycje, gdyż ma możliwość popracować w niekonwencjonalny sposób.

Siedząc w ławce, nie ma wielu szans na ujawnienie na przykład swoich talentów organizacyjnych czy technicznych: Uczniowie podczas pracy nad projektami powinni mieć zapewnioną pomoc nauczyciela – opiekuna. Nauczyciele korzystający z metody projektu mogą indywidualizować techniki pracy, różnicując wymagania[8] (#_ftn8).

Nauczyciel ma też możliwość wyboru treści do realizacji metodą projektu (samodzielnie lub z uczniami):

Wyboru treści podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, które będą realizowane metodą projektu, może dokonywać nauczyciel samodzielnie lub w porozumieniu z uczniami[9] (#_ftn9).

Wydaje się, że znacznie korzystniej jest, gdy uczniowie współdecydują o tym, czym się będą zajmować. To bardzo wzmocni ich motywację do pracy, gdyż będzie to ICH projekt.

Autorzy podstawy zakładają dużą elastyczność w zakresie czasu realizacji projektów oraz ich organizacji w szkole. Wskazują na możliwość rezygnacji na pewien czas z tradycyjnych lekcji na rzecz swobodnej realizacji projektów:

Projekt, w zależności od potrzeb, może być realizowany np. przez tydzień, miesiąc, semestr lub być działaniem całorocznym. W organizacji pracy szkoły można uwzględnić również takie rozwiązanie, które zakłada, że w określonym czasie w szkole nie są prowadzone zajęcia z podziałem na poszczególne lekcje, lecz są one realizowane metodą projektu[10] (#_ftn10).

Warto podkreślić, że długie projekty są trudniejsze w realizacji – trudno przez wiele miesięcy podtrzymać zapał i motywację uczniów. Warto więc zaczynać od małych, krótko trwających projektów, zwłaszcza gdy nauczyciel jest mało doświadczony, a uczniowie są młodsi.

Trudno wyobrazić sobie dzisiaj projekty edukacyjne bez wykorzystania nowoczesnych technologii. Autorzy nie zapomnieli o tym ważnym aspekcie uczniowskich działań, wskazując wyraźnie taką potrzebę:

Przy realizacji projektu wskazane jest wykorzystywanie technologii informacyjno-komunikacyjnych[11] (#_ftn11).

W tym zakresie możliwości z każdym rokiem wzrastają, gdyż postęp technologiczny umożliwia zastosowanie coraz to nowych narzędzi i aplikacji.

Projekt znakomicie wpisuje się w cele kształcenia w szkole podstawowej:

- ✔ wprowadzanie uczniów w świat wartości, w tym ofiarności, współpracy, solidarności, altruizmu, patriotyzmu i szacunku dla tradycji, wskazywanie wzorców postępowania i budowanie relacji społecznych, sprzyjających bezpiecznemu rozwojowi ucznia (rodzina, przyjaciele);
- ✔ wzmacnianie poczucia tożsamości indywidualnej, kulturowej, narodowej, regionalnej i etnicznej;
- ✔ formowanie u uczniów poczucia godności własnej osoby i szacunku dla godności innych osób;
- ✔ rozwijanie kompetencji, takich jak kreatywność, innowacyjność i przedsiębiorczość;
- ✔ rozwijanie umiejętności krytycznego i logicznego myślenia, rozumowania, argumentowania i wnioskowania;
- ✔ ukazywanie wartości wiedzy jako podstawy do rozwoju umiejętności;
- ✔ rozbudzanie ciekawości poznawczej uczniów oraz motywacji do nauki;
- ✔ wyposażenie uczniów w taki zasób wiadomości oraz kształtowanie takich umiejętności, które pozwalają w sposób bardziej dojrzały i uporządkowany zrozumieć świat;
- ✔ wspieranie ucznia w rozpoznawaniu własnych predyspozycji i określaniu drogi dalszej edukacji;
- ✔ wszechstronny rozwój osobowy ucznia przez pogłębianie wiedzy oraz zaspokajanie i rozbudzanie jego naturalnej ciekawości poznawczej;
- ✔ kształtowanie postawy otwartej wobec świata i innych ludzi, aktywności w życiu społecznym oraz odpowiedzialności za zbiorowość;

- zachęcanie do zorganizowanego i świadomego samokształcenia opartego na umiejętności przygotowania własnego warsztatu pracy;
- ukierunkowanie ucznia ku wartościom[12] (#_ftn12).

Nauczyciele, stwarzając uczniom możliwość pracy metodą projektu, będą realizować większość z powyższych celów, które w podstawie zapisano. **Projekt, jak przystało na „królową metod", znakomicie się też wpisuje w zapisy preambuły podstawy dotyczące najważniejszych umiejętności rozwijanych w szkole podstawowej:**

- sprawne komunikowanie się w języku polskim oraz w językach obcych, w tym występowanie przed publicznością;
- efektywne porozumiewanie się w różnych sytuacjach, prezentowanie własnego stanowiska, z uwzględnieniem doświadczeń i poglądów innych ludzi;
- praca w zespole i społeczna aktywność;
- sprawne i odpowiedzialne posługiwanie się technologiami informacyjno-komunikacyjnymi w procesie uczenia się oraz w prezentowaniu własnych dokonań;
- poszukiwanie, porządkowanie, krytyczna analiza oraz wykorzystanie informacji z różnych źródeł;
- gotowość do twórczej i naukowej aktywności uczniów oraz zaciekawienie ich otaczającym światem;
- rozwiązywanie problemów, również z wykorzystaniem technik mediacyjnych;
- aktywny udział w życiu kulturalnym szkoły, środowiska lokalnego oraz kraju[13] (#_ftn13).

Zapisy preambuły obowiązują wszystkich uczących w szkole podstawowej, a więc są zadaniem każdego nauczyciela, bez względu na nauczany przedmiot. Jednak ze względu na swój ponadprzedmiotowy charakter, często umykają one uwadze nauczycieli, nie są przez nich uważane za „swoje". Sięgając po podstawę programową, przede wszystkim skupiają się oni na zapisach dotyczących swojego przedmiotu, nie zwracając uwagi na wstępne zapisy. Co prawda autorzy podstawy większości przedmiotów w *Warunkach i sposobach realizacji* zalecają metodę projektu, ale warto sięgać do zapisów preambuły, gdyż obszernie odnosi się do projektu, akcentuje jego walory i zawiera podpowiedzi metodyczno-organizacyjne.

Podsumowując, należy stwierdzić, że nie zadajemy sobie pytania „czy", ale „jak" realizować projekty w szkole podstawowej. Po latach doświadczeń w gimnazjach (i nie tylko) nauczyciele nabrali pewnej wprawy. Wiedzą już, na jakie bariery można się natknąć i jak minimalizować te zagrożenia. Jest też sporo dobrych praktyk i publikacji na ten temat, bo metoda z powodzeniem była realizowana na wszystkich etapach edukacyjnych, nawet z najmłodszymi uczniami. A więc kolejny mit, że projekt jest odpowiedni tylko dla starszych, został obalony. Im wcześniej uczniowie wdrożą się do tego sposobu pracy, tym lepiej. Zapewne młodsi będą potrzebowali więcej wsparcia ze strony nauczyciela, ale nie należy tego mylić z wyręczaniem. Nauczyciel musi uznać swoją drugoplanową rolę i po prostu pozwolić uczniom działać. To paradoksalne, że powszechnie słyszy się narzekanie na brak samodzielności u uczniów, a jednocześnie niewiele stwarza się im możliwości, aby mogli tacy być. Przypomina mi się tutaj rysunek satyryczny, w którym jedna matka pyta drugą: „Jak pani to robi, że pani córka jest taka samodzielna?". Pada porażająco prosta odpowiedź: „Pozwalam jej". A więc pozwalajmy – uczniowski projekt jest doskonałą ku temu okazją.

Projekt w zapisach podstawy programowej poszczególnych przedmiotów (warunki i sposób realizacji)

Przeanalizowano zapisy podstawy programowej poszczególnych przedmiotów dla szkoły podstawowej w kolejności ich umieszczenia w dokumencie. W tekstach dotyczących każdego przedmiotu jest zapis „Warunki i sposób realizacji", w którym autorzy zalecają określone metody i formy pracy z uczniami. W połowie przedmiotów projekt jest tam wymieniony. Czasem jest podkreślane jego znaczenie, np. przy wiedzy o społeczeństwie zaznaczono, że uczeń powinien realizować 2 projekty edukacyjne, a dla techniki uznano tę metodę za dominującą. Szczegóły przedstawia tabela:

Przedmiot	Uwzględnienie projektu edukacyjnego (tak/nie)
Język polski	tak
Język obcy	tak
Muzyka	tak
Plastyka	tak
Historia	nie
Wiedza o społeczeństwie	tak
Przyroda	nie
Geografia	tak
Biologia	nie
Chemia	tak
Fizyka	nie
Matematyka	nie
Informatyka	tak
Technika	tak
Wychowanie fizyczne	nie
Edukacja dla bezpieczeństwa	nie
Wychowanie do życia w rodzinie	nie
Etyka	nie
Język mniejszości narodowej lub etnicznej	tak
Język kaszubski	nie

O autorce

Małgorzata Wojnarowska – konsultant w Małopolskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli ODN w Krakowie, koordynator sieci współpracy i samokształcenia doradców metodycznych woj. małopolskiego, koordynator procesowego wspomagania szkół. Wcześniej - nauczyciel historii i wiedzy o społeczeństwie w szkole podstawowej i gimnazjum, wizytator Kuratorium Oświaty, wieloletni doradca metodyczny. Edukator, autor ponad 30 publikacji, w tym - programów i materiałów metodycznych. Laureat I miejsca w konkursie MEN na modelowe programy nauczania. Współpracowała z ORE jako trener, ekspert lub autor publikacji w projektach: *Wdrażanie podstawy programowej*, *Wspieranie szkół i nauczycieli*, *Przywództwo, Szkoła ćwiczeń, Uczeń zdolny.*

Bibliografia (wybór):

Harris Helm J., Katz L., ***Mali badacze.*** *Metoda projektu w edukacji elementarnej,* Wydawnictwo CODN, Warszawa 2003.
Królikowski J., *Projekt edukacyjny*, Wydawnictwo CODN, Warszawa 2001.
Mikina A., Zając B., *Jak wdrażać metodę projektów?*, Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków 2006.
Niemiec-Knaś M., ***Metoda projektów w nauczaniu języków obcych,*** Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków 2011.
Strzemieczny J., ***Jak organizować i prowadzić gimnazjalne projekty edukacyjne***. *Poradnik dla dyrektorów, szkolnych organizatorów i opiekunów projektów,* Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2010.
Szymański M.S., *O metodzie projektów*, Wydawnictwo Naukowe Żak, Warszawa 2000.

Przypisy:

[1] (#_ftnref1) *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 sierpnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych* (Dz.U. z 2010, poz. 1046).

[2] (#_ftnref2) *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 roku w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* (Dz.U. z 2017 poz. 1534).

[3] (#_ftnref3) *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej* (Dz.U. z 2017 poz. 356; załącznik nr 2).

[4] (#_ftnref4) Tamże.

[5] (#_ftnref5) Tamże.

[6] (#_ftnref6) *Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie* (Dz.U. L 394 z 30.12.2006).

[7] (#_ftnref7) *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r., op. cit.*

[8] (#_ftnref8) Tamże.

[9] (#_ftnref9) Tamże.

[10] (#_ftnref10) Tamże.

[11] (#_ftnref11) Tamże.

[12] (#_ftnref12) Tamże.

[13] (#_ftnref13) Tamże.